

Honesta gymnasieskolor AB
pecka.marklund@honesta.se

2019-02-05
Dnr 400-2017:7324

Rektor Maria Lundkvist vid Höga kustens
teoretiska gymnasium
maria.lundkvist@hogakustenteoretiska.se

Beslut

efter tematisk kvalitetsgranskning av gymnasieskolans
demokratiuppdrag vid Höga kustens teoretiska
gymnasium i Örnsköldsviks kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av gymnasieskolans demokratiuppdrag. Syftet är att granska i vilken utsträckning gymnasieskolans demokratiarbete ger eleverna de förmågor som de behöver för att kunna verka som aktiva ansvarstagande medborgare. Granskningen fokuserar särskilt på det klassrumsnära arbetet med demokratiska förmågor som sker inom ramen för undervisningen i Samhällskunskap 1a1/1b.

De övergripande frågeställningarna är:

1. I vilken utsträckning ger undervisningen i Samhällskunskap 1a1/1b eleverna de förmågor som de behöver för att kunna verka som aktiva ansvarstagande medborgare?
 - a. I vilken utsträckning ges eleverna möjlighet till samtal, diskussion och argumentation i syfte att stimulera förståelse och värna demokratiska förhållningssätt?
 - b. I vilken utsträckning övas eleverna i demokratiska beslutsprocesser?
2. I vilken utsträckning arbetar rektor och lärare för att ge alla elever goda förutsättningar att utveckla demokratiska förmågor inom undervisningen i Samhällskunskap 1a1/1b?
3. I vilken utsträckning arbetar rektor och lärare för att möta pojkars och flickors olika förutsättningar kopplade till demokratiska förmågor inom undervisningen i Samhällskunskap 1a1/1b?

Granskningen genomförs i 24 skolenheter, som utifrån program och region, slumpvis valts ut. I urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. I urvalet har hänsyn tagits till studieförberedande program och yrkesprogram samt en spridning inom tre av myndighetens regionindelningar (Göteborg, Stockholm och Umeå). Höga kustens teoretiska gymnasium, i Örnsköldsviks kommun, med Honesta gymnasieskolor AB (Organisationsnummer 559025-8108) som huvudman ingår i denna granskning. Vid skolan har ekonomiprogrammet årskurs 1 valts ut som exempel på hur undervisningen genomförs.

Skolinspektionen besökte Höga kustens teoretiska gymnasium den 18 och 23 oktober 2018. Besöket genomfördes av utredarna Magnus Ledman, Anna-Karin Lundström och Ulf Pantzare. Intervjuer med rektorn, den undervisande läraren i Samhällskunskap 1b vid ekonomiprogrammet och elever vid programmet samt lektionsobservationer har genomförts.

Höga kustens teoretiska gymnasium har tre nationella program; ekonomiprogrammet, samhällsvetenskapligt program, naturvetenskapligt program. På Höga kustens teoretiska gymnasium finns också introduktionsprogram i form av preparandutbildning. Skolan har 13 lärare, varav två undervisar i samhällskunskap. Dessa två lärare saknar lärarlegitimation. Skolans lärare är organiserad i ett arbetslag.

I detta beslut ger Skolinspektionen sin bedömning av det granskade området. Därefter följer en motivering till de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat inom ramen för granskningen.

När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

Skolinspektionens bedömning

Höga kustens teoretiska gymnasium i Örnsköldsviks kommun med Honesta skolutveckling AB som huvudman har ett väl fungerande arbete för att ge eleverna en undervisning som ger dem möjlighet att utveckla de förmågor som behövs för att verka som ansvarstagande demokratiska medborgare. Eleverna får inom ramen för undervisningen i Samhällskunskap 1b möjlighet att samtala, diskutera och argumentera med varandra under ordnade former. Läraren presenterar olika värderingar, uppfattningar och problemställningar för eleverna, så att de ges möjlighet att utveckla en förståelse för såväl olika som andras perspektiv. Läraren ger även utrymme för kontroversiella frågor och klargör vårt samhälles demokratiska värderingar samt bedriver en undervisning som stimulerar eleverna att omfatta ett demokratiskt förhållningssätt. Läraren bedriver vidare en undervisning som utvecklar elevernas praktiska förmåga att delta i demokratiska beslutsprocesser samtidigt som undervisningen bedrivs i demokratiska arbetsformer.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärare i hög utsträckning samverkar i skolans systematiska kvalitetsarbete för att kunna skapa goda förutsättningar för alla elevers möjlighet att utveckla demokratiska förmågor. Skolinspektionen bedömer vidare att rektorn i hög utsträckning skapar goda förutsättningar för demokratiuppdraget genom att exempelvis i sitt beslutsfattande beakta faktorer som kan påverka elevernas förutsättningar att utveckla demokratiska förmågor. Läraren känner till och beaktar elevernas behov, förkunskaper och förutsättningar vid såväl planerandet som genomförandet av undervisningen.

Bedömning av fråga 1a: I vilken utsträckning ges eleverna möjlighet till samtal, diskussion och argumentation i syfte att stimulera förståelse och värna demokratiska förhållningssätt?

Skolinspektionen bedömer att eleverna i hög utsträckning ges möjlighet att samtala, diskutera och argumentera med varandra under ordnade former. Läraren ser även till att presentera olika värderingar, uppfattningar och problemställningar så att eleverna utvecklar förståelse för såväl olika som andras perspektiv. Läraren ger i hög utsträckning utrymme för kontroversiella frågor i undervisningen, samt klargör vårt samhälles demokratiska värderingar och stimulerar aktivt eleverna att omfatta ett demokratiskt förhållningssätt.

Skolinspektionens intervjuer och observationer visar att eleverna ges möjlighet att diskutera och argumentera med varandra under ordnade former såväl under lärares ledning som självständigt i grupp, där skilda synsätt ställs mot varandra och olika argument ges utrymme. Såväl lärare som elever uppger i intervjuer att det råder en ömsesidig respekt mellan parterna i diskussionerna där man lyssnar på varandras argument och att eleverna utvecklar ett politiskt självförtroende. Under de observationer som Skolinspektionen genomförde så deltog eleverna i seminarier där diskussionerna skedde under ordnade former. Rektorn uppger i intervju att eleverna i den observerade klassen ofta får möjlighet att diskutera och ger exempel på att diskussionerna sker i mindre grupper, i seminarieform, i

samarbete med svenskämnet i argumentation och i debatter utifrån givna ämnen. Denna information har rektor inhämtat från samtal med läraren och genom lektionsbesök. Vidare uppger rektorn att hen samtalar med läraren om talutrymme och hur man kan fördela ordet. I dessa samtal diskuterar de även hur man gör för att få med alla elever och skapa ett tillåtande klimat i klassrummet. Eleverna uppger i intervju att stämningen i klassen är väldigt god när diskussioner sker och att läraren hjälper dem att komma vidare i diskussioner ifall de fastnar. Eleverna berättar att de kan ifrågasätta varandras åsikter utan att det blir dålig stämning och de fortsätter diskutera tills de förstår varandra. Eleverna uppger vidare att läraren brukar ställa en fråga som eleverna diskuterar i grupp först och sedan i helklass. Exempelvis ideologier, vad är socialism, vad tycker ni själva, kan man se fördelar och nackdelar med olika ideologier? Vidare uppger eleverna att det är livliga diskussioner på lektionerna som man i många fall kan definiera som debatter.

Av intervjuer med elever och lärare framkommer att eleverna utvecklar sin samtalskompetens och sitt politiska självförtroende som ett resultat av samtal, diskussion och argumentation i undervisningen. Eleverna uppger att ju mer de kan inom ett område, desto mer kan de diskutera detta. Eleverna berättar att de lär sig av varandra och av varandras perspektiv. Läraren upplever att eleverna tar till sig det som diskuteras, vilket märks genom att eleverna vid senare tillfälle kan återkomma till sådant de lärt sig i tidigare diskussioner. Läraren tar skattefrågan som ett exempel, och säger att det märks att eleverna där förstått att den hänger ihop med att de har datorer i skolan och gratis skolmat. Läraren säger att man kan se att elevers politiska självförtroende och intresse ökar när de får vara delaktiga och ta ställning till olika saker. När det gäller politiska system får eleverna diskutera hur ett samhälle ska se ut och styras, säger läraren. Vad finns det för fördelar respektive nackdelar med kollektiva lösningar? Eleverna får jämföra den svenska demokratin med demokratin med USA och Japan.

Av intervjuer med elever och läraren framkommer att eleverna genom undervisningen utvecklar förståelse för andras perspektiv. Läraren beskriver eleverna som väldigt nyfikna och öppna. Vissa av eleverna är mer framåt än andra i helklassdiskussioner, men när eleverna sitter i mindre grupper upplever läraren att alla elever är delaktiga. Läraren uppger i intervjun att hen betonar för eleverna att alla har rätt till sin åsikt och att ingen kan säga att man har rätt eller fel, men att man ska kunna motivera sin åsikt. Sådana principer brukar man kunna komma överens om i klassrummet enligt läraren. Ännu har de inte haft någon övning med ett uttalat syfte att komma överens och enas om en fråga, men en sådan planeras. Läraren berättar att övningen kommer att handla om att bygga ett eget samhälle och enas om hur det ska utformas utifrån att antal faktorer. Ska det vara till exempel vara demokrati, eller ska en byhövding bestämma?

Av intervjuer med läraren och eleverna framgår att läraren presenterar olika värderingar, uppfattningar och problemställningar samt analyserar dessa tillsammans med eleverna. Vidare framkommer att läraren diskuterar konflikter som kan uppstå mellan olika demokratiska värden. Läraren uppger i intervju att hen till exempel ställt olika ideologier mot varandra, exempelvis kapitalism mot kommunism, och diskuterat frågan om skattesatser utifrån detta perspektiv med eleverna. Praktiskt har det gått till så att eleverna fått diskutera skattesystemet utifrån olika ideologier i smågrupper i ett par minuter och sedan har frågan lyfts i helklass. Läraren ger exempel på att en elevgrupp då kan svara att de vill ha låg skatt för att de då får mer pengar i fickan, vilket ökar på konsumtionen och det går bra för företagen och eleverna får bättre prylar. Detta medan en annan elevgrupp uppger att

hög skatt exempelvis genererar bra sjukvård. Läraren uppger att hen leder eleverna framåt i samtalet genom att ställa följdfrågor, och brukar sammanfatta vad man kommit fram till på tavlan. Läraren kopplar också detta till vad de olika partierna har för uppfattning i den aktuella frågan. Läraren uppger vidare att hen försöker få eleverna att motivera vad de kan se för fördelar respektive nackdelar med hög skatt. Eleverna får ibland också i uppgift att förstå andras perspektiv på en fråga. Läraren uppger att hen brukar ställa frågan: "Om du tycker något är bra, varför kan andra tycka att det är dåligt?" till eleverna. Eleverna kan då ibland komma att ändra uppfattning efter en stunds reflektion och diskussion enligt läraren.

Av intervjuer med elever och lärare framkommer att eleverna ges utrymme att diskutera tänkbart kontroversiella frågor i undervisningen. Läraren uppger att migration är en kontroversiell fråga i klassen. Enligt läraren är de elever som ivrigast diskuterar frågor som rör migration elever med utländskt bakgrund. En fråga som diskuteras är vilka krav man ska ställa på nyanlända. En annan är huruvida Sverige ska ta emot så många flyktingar som man gör, eller om utsatta människor ska hjälpas i närområdet istället, även om det är krig där. Sådana moraliska dilemman diskuteras fram och tillbaka uppger läraren. Vidare uppger läraren att jämställdhet är ett exempel på en annan fråga där eleverna har olika tydliga uppfattningar och det kan bli engagerade diskussioner. Läraren upplever inte att det finns några uppfattningar som inte är okej eller något ämne som inte kan diskuteras i klassen. Eleverna uppger i intervju att frågor rörande migration kan uppfattas som kontroversiellt men att det framförallt är jämställdhet som uppfattas som mest kontroversiellt. Vidare uppger eleverna att klimatet i klassrummet är sådant att de flesta elever uttrycker sina åsikter även om de kan ha olika åsikter i en fråga och att de kan framföra åsikter även om deras uppfattningar skiljer sig ifrån sina klasskamrater. Detta bekräftas också vid de observerade lektionerna där eleverna framförde olika åsikter kring olika ideologier och sakpolitiska frågor.

I intervjuer med rektor, lärare och elever framgår att läraren klargör vårt samhälles demokratiska värderingar och stimulerar aktivt eleverna att omfatta ett demokratiskt förhållningsätt samt tydliggör ett demokratiskt förhållningssätt. Eleverna uppger i intervju att de känner sig rättvist behandlade av läraren, att de har inflytande över undervisningens utformande och att alla elever synliggörs och får komma till tals. Eleverna ger i intervju exempel på att läraren lyft fram vikten av att alla elever ska få ta plats i diskussioner. Eleverna uttrycker att de genom undervisningen i samhällskunskap 1b lärt sig att respektera andras åsikter och inte tänka att man som individ nödvändigtvis har rätt jämt. Eleverna uppger vidare att de i undervisningen diskuterat mycket om demokrati, diktatur och mänskliga rättigheter.

Bedömning av fråga 1b: I vilken utsträckning övas eleverna i demokratiska beslutsprocesser?

Skolinspektionen bedömer att eleverna i hög utsträckning får en undervisning som utvecklar deras praktiska förmåga att delta i demokratiska beslutsprocesser, såväl när det kommer till att bereda ett förslag, som genom att praktiskt öva sig i olika mötesformer, röstningsförfaranden och majoritetsprinciper samt analysera konsekvenserna av dessa. Skolinspektionen bedömer även att eleverna får en undervisning som i hög utsträckning bedrivs i demokratiska arbetsformer genom att eleverna ges inflytande över hur undervisningen ska genomföras.

Skolinspektionens intervjuer med rektor, lärare och elever visar att eleverna får öva sig i olika demokratiska beslutsprocesser och att undervisningen bedrivs i demokratiska arbetsformer. Av intervju med läraren framkommer att eleverna inom ramen för undervisningen övas i olika röstningsförfaranden såväl genom slutna som öppna omröstningar och får diskutera konsekvenserna av olika typer av röstningsförfaranden. Rektorn ger några exempel: eleverna fick välja grupper själva till seminariet där olika politiska partier presenterades och diskuterades, skolvalet där eleverna fick rösta på de valbara partierna till riksdagsvalet samt att eleverna fick välja en samhällsfråga som lyftes till valet. Läraren uppger att eleverna även tränas i olika demokratiska beslutsprocesser i samband med att de ges inflytande över kursens utformning.

Läraren uppger att eleverna kommer få öva sig i att förbereda ett beslut när de ska skapa ett samhälle och då kommer olika principer för val att diskuteras. Inför skolvalet talade man om vad som gäller i valet och hur man röstar rent praktiskt. Läraren säger att man bland annat har pratat om att man har rätt att hålla hemligt vilket parti man röstar på, och att det svenska systemet med valsedlar som väljs i åsynen av andra valdeltagare i vallokalen fått internationell kritik. Vidare berättar läraren att eleverna fått diskutera skillnader mellan direktdemokrati och representativ demokrati, samt gjort en jämförelse mellan Nordkorea och Sydkorea.

I intervjuer med lärare och elever framkommer att undervisningen bedrivs i demokratiska arbetsformer. Läraren berättar om en övning där eleverna fick gå fram till tavlan och skriva en sakfråga de tycker är viktig i ett samhälle. Eleverna fick därefter enas om vilka av dessa som skulle ingå när de skulle skriva de olika partierna tycker i olika sakfrågor. Att eleverna får vara med och tycka till på det sättet är ett exempel på demokrati i klassrummet, uppger läraren. Läraren berättar att de ofta använder sig av röstning via handuppräckning på det viset, och betonar vikten av att eleverna känner sig delaktiga. De kan också få vara med och bestämma tidpunkt och former för examination uppger läraren. Eleverna bekräftar i intervju att de är delaktiga och har inflytande över undervisningens utformning i den omfattning de önskar, samt har de färdigheter som krävs för detta.

Bedömning av fråga 2 och 3: I vilken utsträckning arbetar rektor och lärare för att ge alla elever goda förutsättningar att utveckla demokratiska förmågor, samt för att möta pojkars och flickors olika förutsättningar kopplade till demokratiska förmågor inom undervisningen i Samhällskunskap 1a/1b?

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna i hög utsträckning samverkar i skolans systematiska kvalitetsarbete för att skapa goda förutsättningar för alla elevers, både pojkars och flickors, möjlighet att utveckla demokratiska förmågor. Rektorn skapar i hög utsträckning goda förutsättningar för demokratiuppdraget för alla elever, såväl pojkars som flickors. Detta genom att avsätta lämpliga resurser och i sitt beslutsfattande i övrigt ta hänsyn till faktorer som påverkar de aktuella elevernas lärande utifrån deras behov och förutsättningar. Läraren känner i hög utsträckning till och beaktar alla elevers, både pojkars och flickors, bakgrund och tänkbara behov vid planering av undervisningen. Läraren utgår från den enskilde eleven, både pojkars och flickors behov, förkunskaper och förutsättningar vid genomförande av undervisningen.

Skolinspektionens intervjuer och skriftligt underlag från skolan visar att samverkan sker där rektor och lärare planerar för eller följer upp och analyserar genomförandet av demokratiuppdraget inom ramen för kursen samhällskunskap 1b. Rektorn uppger i intervju

att hen regelbundet för samtal med läraren om planerande och genomförande av undervisningen i samhällskunskap 1b. Områden som samtalen handlar om är exempelvis förutsättningar för eleverna att delta i diskussioner, hur talutrymmet fördelas i klassrummet, vikten av att få med alla elever i diskussioner, hur man kan arbeta för att skapa ett tillåtande klimat i klassrummet och former för elevers delaktighet i undervisningens utformande. Rektorn uppger vidare att det vid besök i klassrummet framgår att läraren bygger mycket av sin undervisning på diskussioner och att det finns ett politiskt engagemang hos eleverna. Rektorn uppger i intervju och skriftliga underlag att det sker en uppföljning av kursen avseende gymnasieskolans demokratiuppdrag men att det i nuläget saknas en systematik i dokumentationen av uppföljningen.

Av intervjuer med såväl rektorn som läraren framgår att rektorn skapar goda förutsättningar för demokratiuppdraget. Rektorn uppger i intervju att hen tar vissa beslut utifrån den aktuella klassens behov. Till exempel så ger rektorn ett exempel på hur skolan köpt in små whiteboardtavlor för att alla elever ska bli delaktiga i undervisningen. Syftet med whiteboard tavlorna är att alla elever ska höras och synas utan att de muntlig behöver uttrycka sina åsikter och ställningstaganden. Rektorn uppger vidare att hen i samtal med lärare kommit in på pedagogiska frågor som etik, ordval och respekt för eleverna. Vidare uppger rektorn att hen tagit beslut om anpassningar i undervisningen utifrån individuella elevers behov och att det finns ett pågående arbete med att aktivt arbeta med elevernas placeringar i klassrummet med ett syfte att eleverna inte ska sitta placerade i klassrummet utifrån kön och bakgrund. Läraren uppger i intervju att rektorn avsätter de resurser i form av tid och material som behövs för att skapa goda förutsättningar för demokratiuppdraget.

Skolinspektionens intervjuer med rektorn, lärare och elever visar att läraren känner till och beaktar elevernas bakgrund, förutsättningar utifrån kön, socioekonomi och migrationsbakgrund, samt tänkbara individuella behov vid planering och genomförande av undervisningen. Läraren uppger i intervju att eleverna har olika förutsättningar och bakgrund och att det framkommer i undervisningen genom elevernas förkunskaper och behov av anpassningar och stöd när de arbetar med olika uppgifter. Läraren säger att hen allt eftersom lär känna klassen och att hen då kan justera examinationsformer exempelvis. Vidare berättar läraren att eleverna i början av kursen fick skriva lite om sig själva, om vad de tycker är viktigt i samhället och vad de förväntar sig av kursen. Syftet var att få igång elevernas tankeprocesser i allmänhet, men främst för att läraren skulle lära känna eleverna och få en uppfattning och deras kunskapsnivå. Läraren uppger vidare att pojkarna är lite pratigare än flickorna i klassen och säger att hen då får fördela ordet till dem som är tystare istället. Läraren säger att det i andra klasser kan se annorlunda ut, och att det är personbundet snarare än kopplat till kön.

Vid de observerade lektionerna framkommer att läraren förmedlar höga förväntningar på eleverna i undervisningen oavsett elevernas bakgrund och kön. Läraren anpassar frågor, fördelar ordet i syfte att alla elever ska få talutrymme och leder diskussioner utifrån elevernas olika förkunskaper och förutsättningar.

Uppföljning

Sammanfattningsvis har Skolinspektionens granskning inte visat annat än att det granskade området fungerat väl. Därmed avslutas kvalitetsgranskningen.

På Skolinspektionens vägnar

X Joakim Blomberg

Joakim Blomberg
Beslutsfattare
Signerat av: Joakim Blomberg

X Magnus Ledman

Magnus Ledman
Föredragande
Signerat av: Magnus Ledman

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:
www.skolinspektionen.se/demokrati

Bilaga: Författningsstöd

Rättslig reglering mm

Ett av gymnasieskolans viktiga uppdrag är att förmedla och förankra respekt för de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Utbildningen ska därför utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna såsom människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet och solidaritet mellan människor. I utbildningen ska hänsyn tas till elevernas olika behov. Eleverna ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Utbildningen syftar också till att främja elevernas allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare. (Skollagen 2010:800: 1 kap. 4-5 §§). Gymnasieskolan ska aktivt och medvetet påverka och stimulera eleverna att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar och låta dessa komma till uttryck i praktisk vardaglig handling. Eleverna ska också ges kunskaper och förutsättningar för att kunna delta i demokratiska beslutsprocesser i samhälls- och arbetsliv (Skolverket 2011: 11f). Läroplanen slår fast att det inte är tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värden – undervisningen måste också bedrivas i demokratiska arbetsformer och utveckla elevernas förmåga och vilja att ta personligt ansvar och aktivt delta i samhällslivet (Skolverket 2011: 6).

Utbildningen i gymnasieskolan ska vara likvärdig och samtidigt anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. En likvärdig utbildning innebär inte att undervisningen ska utformas på samma sätt överallt eller att skolans resurser ska fördelas lika. Hänsyn ska tas till elevernas olika förutsättningar, behov och kunskapsnivå. Särskild uppmärksamhet ska ägnas åt de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig utformas lika för alla. Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter (Skolverket 2011:6).

Skollagens krav på systematiskt kvalitetsarbete innebär att huvudmän och skolenheter systematiskt och kontinuerligt ska följa upp verksamheten, analysera resultaten i förhållande till de nationella målen och utifrån det planera och utveckla utbildningen. Verksamhetens resultat behöver dessutom följas upp, analyseras och bedömas i förhållande till vad vetenskap och beprövad erfarenhet lyfter fram som betydelsefullt i genomförandet. Även vid planering och prioritering av utvecklingsinsatser är det viktigt att ta hänsyn till aktuell forskning. (Skolverket 2012:11). I en rad studier är sambanden mellan individfaktorer som social bakgrund, kön och etnicitet och utbildningsresultat väl belagda. Detta gäller framför allt hur olika aspekter av elevernas sociala bakgrund (föräldrarnas utbildningsnivå, kulturella kapital, etc) påverkar deras skolresultat. Även i den internationella forskningen är socioekonomisk status (familjens inkomst, yrke och utbildning) kopplat till elevernas resultat (Skolverket 2009:31).

Av skollagen framgår att rektorn ska leda och samordna det pedagogiska arbetet och ha ett särskilt ansvar för att utbildningen utvecklas. Rektorn ska också besluta om sin enhets inre organisation och fatta sådana beslut som det av skollagen och andra författningar framgår att rektorn ska fatta. Det handlar bland annat om ansvaret för den övergripande organisationen av det pedagogiska arbetet och skolans kontakter med arbetslivet och det omgivande samhället (Skolverket 2013a:5). Det är viktigt att rektorn följer upp hur arbetssätt och metoder i undervisningen påverkar elevers lärande och utveckling. Utgångspunkten är de nationella mål och de områden som man har beslutat att fokusera i utvecklingsarbetet. Rektorn bör se till att verksamheten genomförs utifrån den gjorda planeringen (Skolverket 2012:28f).

I läroplanen betonas förståelse och medmänsklighet och att främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser. Alla som verkar i skolan ska alltid hävda de grundläggande värden som anges i skollag och läroplan och klart ta avstånd från det som strider däremot. Samtidigt ska skolan sträva efter saklighet och allsidighet och vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram (Skolverket 2011: 5f). Här finns en spänning mellan att å ena sidan stimulera elevers åsiktsyttrande samtidigt som eleverna ska påverkas att omfatta vissa värden. Centralt blir här de riktlinjer som läroplanen anger för lärarnas ansvar där läraren ska klargöra det svenska samhällets grundläggande demokratiska värden och de mänskliga rättigheterna och tillsammans med eleverna diskutera konflikter som kan uppstå mellan dessa värden och rättigheter och faktiska händelser. Lärarna ska därtill öppet redovisa och tillsammans med eleverna analysera olika värderingar, uppfattningar och problemställningar samt konsekvenserna av detta (Skolverket 2011: 12).

Sammanfattningsvis kan skolans demokratiska uppdrag utifrån läroplanens inledande kapitel kopplas till tre olika aspekter – *grundläggande demokratiska värderingar* (ex. jämställdhet och solidaritet), *medborgerliga förmågor* (ex. kritisk reflektion, kommunikation, konflikthantering och demokratiskt beslutsfattande) och *teoretiska kunskaper om politik och samhälle* (Skolverket 2011, Ekman & Pilo 2012), varav denna granskning fokuserar på förmågorna. Annorlunda uttryckt består skolans demokratiska uppdrag i att dels förmedla kunskaper om samhället och demokratin på system- och institutionsnivå, och dels färdigheter i att tillämpa ett demokratiskt förhållningssätt för att kunna delta i samhällslivet (Långström & Virta 2016: 35 och 57).

Skolans demokratiuppdrag är ett övergripande arbete som ska genomsyra hela skolans verksamhet och ingår i flera ämnen (Skolverket 2013: 5; Långström & Virta 35). Samtidigt har samhällskunskapsämnet i flera hänseenden en särställning när det gäller att förmedla och förankra dessa demokratiska kunskaper och färdigheter (Skolverket 2010: 44, Ekman & Pilo 2012: 59; Långström & Virta 2016: 23 och 35). Ämnesplanen anger att undervisningen i samhällskunskap i gymnasieskolan syftar till att ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper om makt, demokrati, jämställdhet och de mänskliga rättigheterna. Dessutom ska undervisningen bidra till att skapa förutsättningar för ett aktivt deltagande i samhällslivet. Fokus ligger på såväl förmedling av teoretiska kunskaper om demokratiska förhållningssätt och mänskliga rättigheter som utveckling av förmågor kopplade till att analysera samhällsfrågor och uttrycka sina kunskaper och uppfattningar (Skolverket 2011: 143ff). Samhällskunskapsämnet utgör således en central del skolans i demokratiska uppdrag (Långström & Virta 2016: 23).

Mot denna bakgrund avgränsas granskningen av gymnasieskolans demokratiuppdrag mot just hur detta uppdrag förvaltas och gestaltas inom ämnet Samhällskunskap. För att möjliggöra jämförelser mellan yrkes- och högskoleförberedande program riktas granskningen specifikt mot den gymnasiegemensamma kursen Samhällskunskap 1a1/1b.

Referenser

- Ekman, Joakim & Pilo, Lina (2012) *Skolan, demokratin och de unga medborgarna*. Stockholm: Liber.
- Långström, Sture & Virta, Arja (2016) *Samhällskunskapsdidaktik. Utbildning i demokrati och samhällsvetenskapligt tänkande*, 2:a uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket (2009) *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer*.

Skolverket (2010) *Morgondagens medborgare*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2011) *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskolan*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2012) *Systematiskt kvalitetsarbete – för skolväsendet*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2013) *Förskolans och skolans värdegrund*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2013a) *Juridisk vägledning. Mer om ...Förskolechefen och rektorn*. Stockholm: Skolverket.